

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ДВНЗ «Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника»

Навчально-науковий інститут мистецтв

**Методичні рекомендації
щодо виконання та захисту
бакалаврських кваліфікаційних робіт**

**для студентів першого (бакалаврського) рівня
спеціальності 014 Середня освіта (за предметними
спеціальностями)
спеціалізація 014.12 Образотворче мистецтво**

Івано-Франківськ, 2019

УДК 74.580.252.4

ББК 378.2

Методичні рекомендації щодо виконання та захисту бакалаврських кваліфікаційних робіт : для студентів першого (бакалаврського) рівня спеціальності 014 Середня освіта (за предметними спеціальностями), спеціалізація 014.12 Образотворче мистецтво /Укладачі: Б.М. Тимків, О.В. Сем'яник. Івано-Франківськ : Симфонія Форте, 2019. 35 с.

Рецензенти:

Кузенко П.Я. – кандидат мистецтвознавства, доцент кафедри образотворчого мистецтва, декоративного мистецтва та реставрації ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»;

Шпільчак В.А. – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри дизайну і теорії мистецтва ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника».

Затверджено

Вченою радою Навчально-наукового інституту мистецтв
ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені В.
Стефаника»

Протокол № 1 від 4 вересня 2019 р.

© ДВНЗ «Прикарпатський національний
університет імені Василя Стефаника»
2019

© кафедра МВОДПМД, 2019

© Б.М. Тимків, О.В. Сем'яник

Зміст

РОЗДІЛ I. Основні вимоги до організації та захисту кваліфікаційних робіт.....	3
1.1. Тематика кваліфікаційних робіт та її затвердження.....	3
1.2. Керівництво кваліфікаційними роботами.....	5
1.3. Порядок захисту кваліфікаційних робіт.....	7
1.4. Критерії оцінювання бакалаврської кваліфікаційної роботи.....	8
1.5. Порядок зберігання бакалаврської кваліфікаційної роботи.....	10
РОЗДІЛ II. Методика підготовки й оформлення кваліфікаційних робіт.....	11
2.1. Вимоги до кваліфікаційних робіт.....	11
2.2. Основні етапи виконання кваліфікаційних робіт.....	12
2.3. Структура, обсяг та технічне оформлення пояснювальної записки до кваліфікаційної роботи.....	14
РОЗДІЛ III. Методичні рекомендації до виконання кваліфікаційної роботи в матеріалі.....	16
Список використаної літератури.....	18
Додатки.....	20

РОЗДІЛ I. Основні вимоги до організації та захисту кваліфікаційних робіт

Бакалаврська кваліфікаційна робота (далі – БКР) зі спеціальності 014 Середня освіта (Образотворче мистецтво) складається із практичної (навчально-творча робота) та теоретичної (пояснювальна записка) частин і додатків. БКР це індивідуальна навчально-творча робота студента, яка є авторським художнім твором з певного виду образотворчого (декоративно-ужиткового) мистецтва з пояснювальною запискою методичного характеру до нього, що виконується на завершальному етапі підготовки бакалавра відображає результативність процесу його навчальної діяльності та виявлення сформованості у майбутніх учителів образотворчого мистецтва загальних і фахових компетентностей.

Практична частина БКР є навчально-творчою роботою, яка відповідає обраній тематиці.

Рівень виконання практичної роботи (живописного, графічного, скульптурного, декоративного твору) має засвідчувати високу освітню та професійну підготовку її автора, здатність до самостійного вирішення творчих завдань, зокрема розуміння композиційних законів та вдале їх використання у мистецькому творі, грамотне володіння засобами художньої виразності, довершеність технічних та технологічних навичок.

1.1. Тематика кваліфікаційних робіт та її затвердження.

1.1.1. Виконання кваліфікаційних робіт з образотворчого і декоративно-прикладного мистецтва передбачено навчальним планом спеціальності.

1.1.2. Тематика кваліфікаційних робіт щорічно розробляється фаховими спеціалістами кафедри методики викладання образотворчого і декоративно-прикладного мистецтва та дизайну й затверджується на її засіданні. Тематика кваліфікаційних робіт повинна відповідати напряму професійного спрямування і тісно

пов'язуватися з практичними потребами фаху. Студент має право запропонувати свою тему кваліфікаційної роботи, яка при цьому повинна бути узгоджена з науковим керівником і затверджена на засіданні кафедри.

1.1.3. Вибір теми кваліфікаційних робіт студенти здійснюють протягом першого місяця навчання, що оформляється відповідною заявою встановленого зразка.

1.2. Керівництво кваліфікаційними роботами

1.2.1. Виконання студентами кваліфікаційних робіт здійснюється під керівництвом фахових спеціалістів - докторів наук, кандидатів наук, професорів, доцентів. Старших викладачів. Призначених кафедрою.

Обов'язки наукового керівника кваліфікаційної роботи:

- надавати допомогу у виборі теми, розробці змісту (плану) кваліфікаційної роботи; доборі літератури.
- аналізувати зміст, висновки і результати роботи;
- визначати поетапні терміни виконання роботи;
- контролювати виконання кваліфікаційної роботи;
- доповідати на засіданнях кафедри про виконання та завершення роботи;
- дати відгук на роботу.

1.2.2. Керівник кваліфікаційної роботи видає студенту завдання, де визначаються календарний план роботи, види контролю, термін виконання роботи та рекомендована література. Завдання кваліфікаційної роботи затверджує завідувач кафедри (додаток Г).

1.2.3. Керівництво кваліфікаційними роботами здійснюється у формі індивідуальних консультацій. Питання організаційного характеру розглядаються і погоджуються на загальних консультаціях.

1.2.4. Зброшурована письмова записка, проект та робота в матеріалі підписується студентом і подається керівнику не пізніше, як за два тижні до захисту. Керівник подає роботу та відгук на неї для розгляду кафедри (додаток Д).

Відгук наукового керівника кваліфікаційної роботи пишеться у довільній формі. У ньому визначають:

- актуальність теми;
- відповідність змісту обраній темі;
- успішність виконання завдання;
- досконале володіння матеріалом;
- знання техніки та технології;
- якість виконання практичної роботи;
- логічність, послідовність, аргументованість, літературну грамотність викладення матеріалу;
- технічне та естетичне оформлення роботи;
- ступінь наукового і практичного значення роботи;
- рівень підготовки студента;
- ступінь самостійності у виконанні роботи;
- вчасність подання роботи на рецензування;
- можливість застосування практичної роботи;
- висновок про те, якою мірою вона відповідає вимогам, що ставляться перед кваліфікаційними роботами.

1.2.5. Рецензенти призначаються з числа викладачів інших кафедр Навчально-наукового інституту мистецтв для кваліфікаційних робіт, або з числа членів Національної спілки художників України, Національної спілки майстрів народного мистецтва України.

Рецензія також складається в довільній формі, може висвітлювати ті ж питання, що й відгук керівника (додаток Є). Особливу увагу слід звернути на таке:

- актуальність теми;
- вміння застосовувати теоретичні знання для вирішення конкретних практичних завдань;
- наявність у роботі особистих пропозицій, їх новизна, перспективність, практична цінність;
- досконале володіння матеріалом, знання техніки та технології у виконанні практичної роботи;
- недоліки роботи.

1.2.6. Якщо кваліфікаційна робота не відповідає вимогам, то науковий керівник або завідувач кафедри мають право не допустити її до захисту. Студенту визначається термін для доопрацювання роботи. Студент, який не захистив кваліфікаційної роботи у вказані терміни, має академічну заборгованість. Дата повторного захисту визначається кафедрою та затверджується директором інституту.

1.3. Порядок захисту кваліфікаційних робіт.

1.3.1. Дирекція інституту визначає і затверджує графік захисту кваліфікаційних робіт та повідомляє його кафедрам і студентам за місяць до захисту. Захист кваліфікаційних робіт проводиться на відкритому засіданні Екзаменаційної комісії (ЕК), склад якої визначається та затверджується у встановленому порядку. До захисту студент повинен подати:

- оформлений мистецький твір;
- примірник пояснювальної записки оформлений згідно із вимогами;
- відгук наукового керівника (додаток Д);
- рецензію (додаток Є);
- ілюстративний матеріал до кваліфікаційної роботи (мультимедійні презентації, ескізні матеріали, макети, тощо);
- за наявності – матеріали, що засвідчують апробацію результатів дослідження.

Процедура захисту кваліфікаційної роботи передбачає:

- представлення секретарем АК студента,
- оголошення теми кваліфікаційної роботи та переліку супровідних документів;
- презентацію студентом кваліфікаційного дослідження: виступ із тезами, презентацію творчої роботи, ілюстративного матеріалу;
- відповідь студента на питання членів АК та присутніх на захисті;

- виступ рецензента (у разі його відсутності – оголошення змісту рецензії) та відповідь студента на зауваження рецензента;
- виступ керівника (у разі його відсутності – оголошення змісту відгуку);
- прийняття АК рішення щодо оцінювання кваліфікаційної роботи;
- оголошення рішення АК.

1.4. Критерії оцінювання бакалаврської кваліфікаційної роботи

У ході оцінювання бакалаврської кваліфікаційної роботи АК бере до уваги:

- відповідність роботи заявленій темі;
- рівень художньо-образного рішення твору, його композиційну організацію, ступінь володіння автором засобами художньої виразності, технічну довершеність та належне оформлення твору;
- вичерпність розкриття теми у пояснювальній записці;
- якість виконання та презентації додаткових матеріалів.

У процесі оцінювання магістерського кваліфікаційного дослідження АК бере до уваги:

- відповідність змісту БКР заявленій темі;
- якість виконання і представлення авторської творчої роботи, глибина її художньо-образного рішення, досконалість технічного виконання;
- глибину й повноту розкриття теми, рівень складності й науковості, самостійність студента при плануванні та виконанні дослідження, повноту й вичерпність теоретичного аналізу, оригінальність і ґрунтовність методичних пропозицій, рівень узагальнення та обґрунтованість висновків і практичних рекомендацій; відомості про апробацію та впровадження результатів (за наявності).

Також враховуються:

- грамотність та наукова культура написання тексту, якість та доцільність системи ілюстративних матеріалів; якість оформлення роботи (стиль викладу, відповідність граматичним нормам, вимогам до оформлення бібліографії);
- якість презентації роботи на захисті – володіння змістом дослідження, обґрунтованість висновків, повнота, правильність відповідей на поставлені питання, рівень володіння вмінням вести дискусію, якість та інформативність ілюстративного матеріалу, візуального супроводу, культура мовлення);
- думка наукового керівника зафіксована у відгуку;
- оцінка рецензентом рівня здійсненої роботи.

Рішення щодо оцінки кваліфікаційної роботи приймається на закритому засіданні АК на підставі відгуку наукового керівника, рецензії та захисту студента. Рішення протоколюється в установленому порядку та оголошується студентові.

Оцінка, отримана студентом за результатами захисту кваліфікаційної роботи, заноситься у протокол засідання АК, відомість оцінювання кваліфікаційної роботи студента (Додаток Е), зазначається на відповідних сторінках залікової книжки студента.

Рівнева характеристика оцінювання кваліфікаційних робіт наведена у додатку Ж.

У випадку, якщо АК за результатами голосування визнає, що кваліфікаційна робота не відповідає вимогам, або вважає студента таким, який не заслуговує присвоєння йому відповідного освітнього ступеня, студент підлягає відрахуванню як такий, що закінчив курс навчання за програмою підготовки і не захистив кваліфікаційної роботи з виданням йому академічної довідки встановленого зразка. Він може виконати нову кваліфікаційну роботу і подати її до захисту упродовж трьох календарних років.

За незадовільного рівня кваліфікаційної роботи АК може в окремих випадках рекомендувати цю роботу на доопрацювання і подання її до повторного захисту з оплатою витрат за діючим кошторисом. Це рішення фіксується в протоколі засідання АК, студентові видається витяг із цього протоколу.

1.5. Порядок зберігання бакалаврської кваліфікаційної роботи

Захищені роботи зберігаються в музеї мистецтв ПНУ ім. В. Стефаніка. Завідувач музеєм їх облікує і відповідає за збереження. Пояснювальні записки до робіт залишаються на кафедрі або зберігаються в читальному залі бібліотеки інституту.

РОЗДІЛ II. Методика підготовки й оформлення кваліфікаційних робіт

2.1. Вимоги до кваліфікаційних робіт

У професійній підготовці бакалавра, за спеціальністю 014 Середня освіта (за предметними спеціалізаціями) значну роль відіграє кваліфікаційна робота.

Згідно з Положеннями про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах України кваліфікаційна робота виконується з метою закріплення і узагальнення знань, отриманих студентами під час навчання, та їх застосування до комплексного вирішення конкретного фахового завдання.

Рівень підготовки роботи значною мірою свідчить про ступінь засвоєння студентом здобутих знань, умінь, навичок, загальну культуру та ерудицію. Основна мета виконання кваліфікаційної роботи – глибоко й творчо вирішити одне з конкретних питань теорії і практики профільюючої дисципліни, продемонструвати досконале володіння матеріалом та різними техніками. У процесі роботи студенти вдосконалюють і розвивають такі навички та вміння:

- самостійно формулювати проблему дослідження;
- визначати мету, основні завдання;
- здійснювати пошук і добір потрібної наукової інформації;
- аналізувати практичну діяльність майстрів народної творчості, художників образотворчого і декоративно-прикладного мистецтва, дизайнерів;
- логічно і аргументовано висловлювати свої думки, пропозиції, робити висновки;
- правильно оформлювати науково-довідковий матеріал;
- публічно захищати підготовлену роботу.

Перш ніж розпочати написання пояснювальної записки до кваліфікаційної роботи, студент має ознайомитися з основними вимогами до її написання:

Актуальність теми. Актуальність у перекладі з латинської означає важливість, практичну значущість розглядуваної проблеми.

Достатній теоретичний рівень. Ця вимога означає, що студент має розкрити тему роботи на сучасному рівні розвитку мистецтвознавчої та педагогічної науки, використовуючи такі підходи й наукові знання, що пояснюють різні явища або дають оцінку предметам матеріальної культури з позицій сьогодення. Крім того, студент має достатньо повно розкрити основні поняття і терміни, що стосуються проблеми роботи, включити тільки об'єктивні факти і реальні приклади.

Дослідницький характер. У роботі мають міститись елементи дослідження:

- вивчення достатньої кількості опублікованих джерел (книг, журналів, статей та інших розробок) вітчизняних і зарубіжних авторів;
- систематизація та аналіз різних думок і підходів, формування власної точки зору на проблему, що розглядається;
- порівняння теоретичних поглядів учених, мистецтвознавців, педагогів або окремого народного майстра, художника, дизайнера тощо;
- розробка висновків, рекомендацій.

2.2. Основні етапи виконання кваліфікаційних робіт

Підготовка кваліфікаційної роботи охоплює кілька етапів.

2.2.1. Підготовчий етап

Можна згрупувати картки в картотеці за основними питаннями (узгодженими з керівником), що розкривають зміст теми роботи. Тоді на каталожних роздільниках олівцем пишуть основних структурних частин роботи: Вступ, Розділ(його назва), Висновки тощо. Картотека наповнюється картками відповідно до теми і розділів, щоб своєчасно звернути увагу на недостатню кількість матеріалу з того чи іншого питання.

2.2.2. Написання тексту пояснювальної записки

Другий етап кваліфікаційної роботи безпосередньо пов'язаний з написанням тексту.

Готуючись до написання пояснювальної записки до кваліфікаційної роботи, доцільно ще раз уважно прочитати її. Проаналізований матеріал викладається відповідно до змісту окремих розділів і підрозділів. Кожний розділ висвітлює самостійне питання, а підрозділ (параграф) – окрему частину цього питання.

Тема має бути розкрита без пропуску логічних ланок, потрібно уникати безсистемного викладення матеріалу без достатнього їх осмислення та узагальнення.

Пояснювальна записка до БКР містить:

- Титульний аркуш. Має єдину форму (*додаток А*).
- Зміст. Містить назви та номери початкових сторінок усіх структурних елементів роботи (*додаток Б*).
- Вступ до БКР розкриває актуальність, мету, завдання, об'єкт, предмет та опис структури роботи.

Основна частина пояснювальної записки БКР складається з двох розділів. Розділи включають підрозділи, пункти. Зміст розділів повинен точно відповідати темі роботи та повністю розкривати її. Виклад матеріалу підпорядковують одній провідній ідеї, чітко визначеній автором.

У першому розділі теоретичної частини розкриваються мистецтвознавчі основи бакалаврської роботи: визначається сутність та структура обраного виду мистецтва (жанру, історичного періоду), з'ясовується історія розвитку обраного виду мистецтва (жанру, стилю, творчості митця, техніки). Висвітлюється матеріалознавчий аспект виконання творів за обраним видом образотворчого мистецтва. У другому розділі розкриваються методичні основи вивчення обраної проблематики у загальноосвітніх закладах. Здійснюється аналіз досвіду вивчення обраного виду мистецтва (техніки, творчості митця) у закладах загальної або позашкільної освіти. Вносяться пропозиції щодо забезпечення педагогічних умов та методики вивчення обраного виду мистецтва (техніки, творчості

митця) на уроках образотворчого мистецтва у закладах загальної освіти або на заняттях гуртка у закладах позашкільної освіти.

У кінці кожного розділу формулюють висновки із стислим викладенням наведених у розділі наукових і практичних результатів (без виокремлення параграфа).

У висновках стисло та систематизовано висвітлюються результати виконання поставлених завдань.

Список використаних джерел слід розміщувати в алфавітному порядку прізвищ перших авторів або заголовків. Бібліографічний опис джерел складають відповідно до чинних стандартів з бібліотечної та видавничої справи (додаток 3).

Додатки до БКР включають розроблений автором тематичний план уроків або програму гуртка за обраною проблематикою, презентацію навчального характеру з коментарями та авторські зразки до запропонованих практичних завдань.

2.3. Структура, обсяг та технічне оформлення пояснювальної записки до кваліфікаційної роботи

Літературне оформлення пояснювальної записки до кваліфікаційної роботи є важливим елементом її виконання і одним із багатьох чинників, на які зважає комісія при оцінюванні під час захисту. Передусім звертається увага на змістовний аспект викладу матеріалу (логічність і послідовність, повнота і репрезентативність, тобто широта використання наукових джерел, загальна грамотність та відповідність стандартам і прийнятим правилам), а також на текст роботи, список літератури і додатки, на зовнішнє оформлення титульного аркуша.

Пояснювальну записку до кваліфікаційної роботи рекомендується виконувати спочатку в чорновому варіанті. Це дозволяє вносити до тексту необхідні зміни і доповнення як з ініціативи самого автора, так і згідно з зауваженнями керівника. Перш ніж представляти чернетку керівникові, треба ще раз переглянути, чи логічно викладено матеріал, чи є зв'язок між

параграфами та розділами, чи весь текст "працює" на головну ідею роботи. Такий уявний структурний аналіз роботи допоможе краще побачити нелогічність в її структурі та змісті.

Оформляючи текст роботи, треба знайти час для повторного перегляду першоджерел. Це допоможе побачити все цінне, що було пропущено на початку вивчення теми, наштуквувати цікаві думки, поглибити розуміння проблеми.

При цьому студенту необхідно чітко дотримуватись певних вимог щодо структури, викладу думки і технічного оформлення.

Обсяг пояснювальної записки до кваліфікаційної роботи становить 30-35 сторінок. На виклад основної частини роботи відводиться, як правило, 25-30 сторінок, на вступ і висновки - по 2-3 сторінки. Перелік використаних літературних джерел і додатки до обсягу кваліфікаційної роботи не зараховуються, хоча вони й мають спільну нумерацію з рештою роботи. Кваліфікаційна робота повинна бути написана державною мовою, грамотно, науковим стилем й охайно оформлена. На останній сторінці роботи автор ставить свій підпис роботу переплітають твердою палітуркою.

Вимоги до набору тексту

Роботу друкують на комп'ютері з однієї сторони аркуша білого паперу формату А4 (210x297 мм), дотримуючись таких вимог:

Шрифт Times New Roman

Розмір 14

Відстань між рядками 1,5 інтервала

Верхнє, нижнє поле 20 мм

Ліве поле 25 мм

Праве поле 20 мм

Розташування книжне

Кожен з основних розділів пояснювальної записки до кваліфікаційної роботи (вступ, розділи, висновки), список літератури і додатки розпочинають з нової сторінки. Усі заголовки подаються безпосередньо в тексті. Після заголовка крапка не ставиться. Заголовки структурних частин роботи ЗМІСТ, ВСТУП,

РОЗДІЛ, ВИСНОВКИ, ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ЛІТЕРАТУРНИХ ДЖЕРЕЛ друкуються великими літерами з вирівнюванням по центру і виділенням жирним шрифтом.

Заголовки підрозділів друкуються маленькими літерами (окрім першої великої) з абзацу, крапку в кінці заголовку не ставлять. Відстань між заголовком та текстом має становити 2-3 інтервали. Не допускається розміщення назви підрозділу в нижній частині сторінки, якщо далі подається лише рядок тексту.

Оформлення текстових посилань у роботу вказується в дужках порядковий номер джерела в бібліографічному описі та через кому – сторінка (наприклад [92, с.15]).

У списку літератури кожна позиція починається з абзацу. Нумерацію сторінок подають арабськими цифрами у правому верхньому куті без крапки. Титульний аркуш вважається за першу сторінку, але нумерація на ньому не проставляється. Наступні сторінки нумерують починаючи з другої.

Номер розділу позначають арабською цифрою після слова **РОЗДІЛ** без крапки, а після цього з нового рядка друкують назву розділу (маленькими літерами, окрім першої великої, з вирівнюванням по центру і виділенням жирним шрифтом).

РОЗДІЛ III. Методичні рекомендації до виконання кваліфікаційної роботи в матеріалі.

1. Тематику кваліфікаційної роботи в матеріалі студент вибирає самостійно з переліку тем, що пропонуються кафедрою. В окремих випадках робота може бути виконана на іншу тематику з дозволу керівника та рішенням кафедри.

2. Перш ніж розпочати кваліфікаційну роботу в матеріалі студенту необхідно ознайомитися з аналогічними творами народного мистецтва в музеях міста й області, ілюстративним матеріалом, роботами сучасних митців, а також роботами з методичного фонду кафедри.

3. Кваліфікаційна робота в матеріалі повинна носити творчий характер. У процесі виконання роботи слід враховувати художньо-творчі здібності студента. Викладач(керівник кваліфікаційної роботи може запропонувати, особливо при складних завданнях, виконати спочатку фрагмент, деталь або завдання з основ композиції, яке допомогло б студенту прийти до оптимального вирішення творчої проблеми.

4. Виконуючі об'ємно-просторові композиції, необхідно визначити їх форму, виразність і пропорційність мас. Адже створюючи орнаментальну композицію декору, слід відштовхуватись від форми виробу, намагатися розкрити пластичні переваги саме цієї форми. Робота над ескізом завдання завершується визначенням композиційного центру, що надає загальній формі звучання, стійкості, врівноваженості. Наступним етапом роботи є виконання проекту майбутнього виробу, що є необхідним для визначення його розмірів, масштабного співвідношення деталей та його місце в інтер'єрі.

5. Узгодивши ескіз майбутнього виробу з керівником, слід вибрати матеріал і притаманні йому спосіб та засоби обробки. Послідовність виконання роботи в матеріалі така ж, як і на практичних заняттях з образотворчого і декоративно-прикладного мистецтва із дотриманням усіх художньо-технологічних прийомів та

правил техніки безпеки. Творче завдання повинно вирізнятися високим художнім рівнем виконання, відповідати функціональним і естетичним вимогам, а форма виробу має відповідати його декору та призначенню, що свідчитиме про рівень володіння студентом навичками роботи з матеріалом.

6. Обсяг чи кількість предметів кваліфікаційної роботи узгоджується з керівником і залежить від трудомісткості виконання, а саме: обраного студентом матеріалу, складності форми, орнаментальної композиції, способу виготовлення та виду декорування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Болюбаш Я. Я. Організація навчального процесу у вищих закладах освіти: навчальний посібник / Я. Я. Болюбаш. – Київ: ВВП «Компас», 1997. – 64 с.
2. Виконання та захист бакалаврських, дипломних і магістерських кваліфікаційних робіт: Методичні рекомендації для студентів напряму підготовки 6.020205, спеціальності 7.02020501, 8.02020501 Образотворче мистецтво / Укладачі: Л.В. Бичкова, І.М. Мужикова, Н.М. Савельєва. – Полтава, 2013. – 42 с.
3. Гончаренко С. У. Педагогічні дослідження: методичні поради молодим науковцям / С. У. Гончаренко. – Київ-Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2010. – 308 с.
4. Моргун В. Ф. Кваліфікаційні наукові роботи з психології: курсова, дипломна, магістерська: метод. рекомендації [для студентів] / В. Ф. Моргун, Л. С. Москаленко. – Полтава: ТОВ «Фірма «Техсервіс», 2007. – 72 с.
5. Мороз І. В. Структура дипломних кваліфікаційних робіт та вимоги до їх написання, оформлення і захисту / І. В. Мороз. – К., 1997. – 56 с.
6. Мужикова І.М. Вимоги до кваліфікаційних робіт з образотворчого мистецтва у вищому педагогічному навчальному закладі та критерії їх оцінювання // Матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції «Гуманістичні орієнтири мистецької освіти», 27-29 квітня 2011 року. – Вип. 11 (16). – К. : НПУ, 2011. – С. 223 – 228.
7. Основні вимоги до дисертацій та авторефератів дисертацій // Бюлетень ВАК України, 2007. – № 6. – С.9-16.
8. Положення про виконання та захист курсових, бакалаврських та дипломних кваліфікаційних робіт (проектів) у Полтавському національному педагогічному університеті імені В.Г. Короленка // Укладачі С. В. Ленська, І. М. Мужикова, Н. М. Савельєва, А. Ю. Цина. – Полтава, ПНПУ. – 2010. – 45 с.
9. Положення про магістерську кваліфікаційну роботу та процедуру її захисту. – Полтава, 2009. – 14 с.

10. Приклади оформлення бібліографічного опису у списку джерел, який наводять у дисертації, і списку опублікованих робіт, який наводять в авторефераті // Бюлетень ВАК України, 2009. – №5. – С.26-30.
11. Про внесення змін до переліків та форм документів, що використовуються при атестації наукових та науково-технічних працівників // Бюлетень ВАК України, 2008. – №3. – С. 6-7.
12. Рудницька О. П. Основи педагогічних досліджень / О.П. Рудницька А. Г. Болгарський, Т. Ю. Свистельнікова – К, 1998. – 143 с.
13. Рудницька О. П. Педагогіка : загальна та мистецька : навч. посіб. / О. П. Рудницька. – Тернопіль : Навчальна книга - Богдан, 2005. – 360 с.

ДОДАТКИ

Додаток А.

Взірець титульного аркушу

Державний вищий навчальний заклад
«Прикарпатський національний університет імені
Василя Стефаника»

(назва інституту, факультету)

(повна назва кафедри)

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

(освітній рівень)

на тему _____

Виконав: студент ___ курсу, ___ групи
спеціальності ___
(шифр і назва спеціальності)

(прізвище та ініціали студента)

Керівник __

(науковий ступінь, вчене звання, прізвище та
ініціали)

Рецензент __

(науковий ступінь, вчене звання, посада
прізвище та ініціали)

Івано-Франківськ – 20__р.

Додаток Б.

ЗМІСТ

ВСТУП	2
РОЗДІЛ 1. (Назва)	4
1.1. (Назва)	4
1.2. (Назва)	12
Висновок до першого розділу.....	20
РОЗДІЛ 2. (Назва)	21
2.1. (Назва)	21
2.2. (Назва)	28
Висновок до третього розділу.....	35
ВИСНОВКИ	36
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	36
ДОДАТКИ	40

*Зразок змісту бакалаврської кваліфікаційної роботи
на тему: : « Різьблення декоративної тарілки в традиціях Гуцульщини
та методика виконання виробу на гурткових заняттях»*

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТРАДИЦІЇ РІЗЬБЛЕННЯ ГУЦУЛЬЩИНИ.....	5
1.1. Історія розвитку традиційного різьблення Гуцульщини.....	5
1.2. Матеріалознавчий аспект виконання творів традиційного різьблення по дереву.....	8
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ОЗНАЙОМЛЕННЯ ШКОЛЯРІВ ІЗ ХУДОЖНІМИ ОСОБЛИВОСТЯМИ РІЗЬБЛЕННЯ ГУЦУЛЬЩИНИ.....	12
2.1. Аналіз досвіду вивчення художніх особливостей різьблення Гуцульщини зі школярами.....	12
2.2. Методичні пропозиції щодо виконання декоративної тарілки на гурткових заняттях.....	18
ВИСНОВКИ.....	24
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	26
ДОДАТКИ.....	30

Додаток В. Зведена таблиця вимог до структури кваліфікаційних робіт з образотворчого мистецтва (декоративно-прикладного мистецтва)

Курс		IV
Вид роботи		Бакалаврська кваліфікаційна робота
Характер роботи		Навчально-творча робота з пояснювальною запискою методичного характеру
Структура роботи		
1.	Творча робота	Творча робота
2.	Рукопис	Пояснювальна записка
2.1.	Обсяг	30-35
2.2.	Назва	Назва виду мистецтва (жанру, історичного періоду, імені митця, техніки) і методика його вивчення (створення відповідного образу) зі школярами
2.3.	Вступ	Актуальність, мета, завдання, об'єкт, предмет, структура роботи
2.4.	Основна частина	Розділи 1,2
	Розділ 1.	Мистецтвознавчі аспекти обраної теми.
	1.1.	Дефініції та структура обраного виду мистецтва (жанру, історичного періоду до якого належить митець). Історична довідка про обраний вид мистецтва (жанр, стиль, творчість митця, техніку)
	1.2.	Матеріалознавчий аспект виконання творів обраного виду мистецтва (жанру, стилю, техніки).
	Розділ 2.	Методичні основи вивчення обраного виду мистецтва (жанру, історичного періоду, творчості митця, техніки) у загальноосвітніх закладах.
	2.1.	Аналіз досвіду вивчення обраного виду мистецтва (жанру, історичного періоду, творчості митця, техніки) у закладах загальної або позашкільної освіти.
	2.2.	Пропозиції щодо вивчення (створення відповідного образу) обраного виду мистецтва (жанру, історичного періоду, творчості митця, техніки) у закладах загальної або позашкільної освіти. Опис технології виконання практичних завдань з обраної теми на уроках образотворчого мистецтва або заняттях гуртка.
	2.5.	Висновки
3.	Додаткові компоненти	1. Тематичний план уроків або програма гуртка за обраною темою. 2. Презентація навчального характеру до уроків образотворчого мистецтва або занять гуртка. 3. Авторські зразки до практичних завдань за тематичним планом.

Додаток Г. Взірець індивідуального завдання
Державний вищий навчальний заклад
«Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника»

Інститут, факультет _____

Кафедра _____

Освітній рівень _____

(шифр і назва)

Затверджено на засіданні кафедри _____

Протокол №__ від _____

Завідувач кафедри _____

(підпис)

(прізвище, ініціали)

ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТУ

_____ (прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи, Керівник роботи _____
(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)
2. Перелік питань, які потрібно розробити _____
3. Дата видачі завдання _____

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ п/п	Назва етапів роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка

Студент _____

(підпис)

(прізвище та ініціали)

Керівник роботи _____

(підпис)

(прізвище та ініціали)

Додаток Д

Відгук наукового керівника на бакалаврську кваліфікаційну роботу

студента(ки) _____

(прізвище, ім'я, по батькові студента)

Тема роботи: _____

Спеціальність _____

Критерії оцінювання	Максимальна кількість балів	Оцінка наукового керівника
Оригінальність авторського задуму	5	
Композиційна організація твору	5	
Виразність художньо-образного рішення	5	
Рівень володіння технікою виконання	5	
Відповідність змісту роботи обраній темі. Повнота розробки проблеми в цілому та окремих її аспектів	3	
Обґрунтованість актуальності проблеми, коректність визначення мети і завдань	2	
Логічність, послідовність, аргументованість викладу матеріалу у пояснювальній записці	3	
Обґрунтованість і доказовість висновків	2	
Дотримання норм наукової культури і грамотності написання тексту, вимог до його оформлення	2	
Систематизованість представленого ілюстративного матеріалу, якість та ефектність його оформлення	3	
Організованість, сумлінність, відповідальність; творчий підхід і самостійність при виконанні роботи; дотримання графіка роботи; рівень професійної підготовки студента, його здатність до самостійної діяльності за фахом	5	
Загальна оцінка	40	

Аргументований висновок:

_____
_____

Науковий керівник _____ (_____)

(підпис)

(прізвище, ініціали)

«___» _____ 20__ р.

Додаток Е

Відомість оцінювання кваліфікаційної роботи*

бакалавра / магістра

студента (ки) _____

(прізвище, ім'я, по батькові студента)

Тема роботи: _____

Спеціальність _____

Критерії оцінювання	Максимальна кількість балів	Отримані бали
Загальна оцінка кваліфікаційної роботи науковим керівником (згідно з його відгуком)	40	
Загальна оцінка кваліфікаційної роботи рецензентом (згідно з рецензією)	«відмінно» - 20 балів «добре» - 16 балів «задовільно» - 12 балів «незадовільно» - 7 балів	
Захист кваліфікаційної роботи <u>Критерії:</u> <ul style="list-style-type: none"> - рівень володіння змістом роботи, повнота розкриття його у доповіді; - повнота відповідей на поставлені питання, уміння вести наукову дискусію; - якість оформлення роботи, її презентації	15 15 10	

Підсумкова оцінка:

за шкалою університету (0 -100 балів): _____

значення оцінки: _____

Голова

Атестаційної комісії _____

(_____)

Члени

Атестаційної комісії _____

(_____)

(_____)

(_____)

« ____ » _____ 20__ р.

* Відомість оцінювання кваліфікаційної роботи разом із рецензією і відгуком наукового керівника зберігається у кваліфікаційній роботі протягом встановленого терміну

Додаток Є
Рецензія на кваліфікаційну роботу бакалавра

студента (ки) _____
(прізвище, ім'я, по батькові студента)

Тема роботи: _____
_____

Спеціальність _____

Керівник _____

Рецензент _____

Склад роботи _____

Актуальність теми _____
_____

Цінність творчої роботи (новизна ідеї, оригінальність композиції та художньо-образного вирішення, рівень техніки виконання) _____
_____

Характеристика змісту пояснювальної записки (логічність, послідовність, аргументованість викладу) _____
_____

Наявність рекомендацій щодо використання матеріалів роботи у педагогічній діяльності _____
_____

Якість оформлення роботи _____

Недоліки: _____

Відповідність вимогам, що ставляться до кваліфікаційних робіт _____

Рекомендована оцінка _____

« ___ » _____ 20__ р.

Рецензент

(посада, науковий ступінь,
вчене звання) _____

Додаток Ж

Рівневі характеристики оцінювання кваліфікаційних досліджень з образотворчого мистецтва (декоративно-прикладного мистецтва)

Кількість балів	Критерії оцінювання
1-20	Творча робота
17-20	виразність, оригінальність задуму, унікальність творчого підходу до композиційного вирішення, досконале володіння засобами художньої виразності та технологією виконання, якісне оформлення твору
13-16	оригінальність окремих аспектів задуму, достатньо творчий підхід до композиційного вирішення, належне володіння засобами художньої виразності та технологією виконання, якісне оформлення твору
9-12	тривіальність задуму, недостатньо творчий підхід до композиційного вирішення, при цьому студент демонструє достатнє володіння засобами художньої виразності та технологією виконання, належно оформив твір
1-8	невдалий задум, відсутність творчого підходу до композиційного вирішення, недостатнє володіння засобами художньої виразності та технологією виконання, неякісне оформлення твору
1-15	Пояснювальна записка до бакалаврської роботи
13-15	повна відповідність змісту пояснювальної записки темі роботи; повне дотримання норм наукової культури, грамотності написання тексту і вимог до оформлення; повноцінне використання джерельної бази; аргументоване формулювання висновків; систематизоване представлення ілюстративного матеріалу, його якісне та ефектне оформлення
10-12	відповідність змісту пояснювальної записки темі роботи; дотримання норм наукової культури і грамотності написання тексту, вимог до оформлення; повноцінне використання джерельної бази; вдале формулювання висновків; систематизоване представлення ілюстративного матеріалу, його якісне оформлення
7-9	достатня відповідність змісту пояснювальної записки темі творчої кваліфікаційної роботи; неповне дотримання норм наукової культури написання тексту, вимог до оформлення;

	неповноцінне використання джерельної бази; недостатньо аргументоване формулювання висновків; недостатньо систематизоване представлення ілюстративного матеріалу, його неналежне оформлення
1-6	невідповідність змісту пояснювальної записки обраній темі; порушення норм наукової культури і грамотності написання тексту, вимог до оформлення; неповноцінне використання джерельної бази; неаргументоване формулювання висновків; випадковість та неякісне оформлення ілюстративного матеріалу

1-5	Діяльність під час виконання кваліфікаційної роботи
5	високий рівень самостійності планування та виконання кваліфікаційної роботи, дотримання графіка її виконання, наявність позитивного відгуку керівника та високої оцінки роботи рецензентом
4	належний рівень самостійності планування та виконання кваліфікаційної роботи, однак неповне дотримання графіка її виконання, наявність позитивного відгуку керівника та позитивної оцінки роботи рецензентом
3	низький рівень самостійності планування та виконання кваліфікаційної роботи, недотримання графіка її виконання, наявність позитивного відгуку керівника та низької оцінки роботи рецензентом
1-2	несамостійність та несвоєчасність планування та виконання кваліфікаційної роботи, негативний відгук керівника та негативна оцінка роботи рецензентом

Додаток 3

Приклади оформлення списку літератури згідно ДСТУ 8302:2015

**«Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні
положення та правила складання» з урахуванням правок (код
УКНД 01.140.40) детально подані на <http://lib.pnu.edu.ua>**

Законодавчі та нормативні документи

1. Конституція України: станом на 1 верес. 2016 р.: відповідає офіц. тексту. Харків: Право, 2016. 82 с.
2. Національна доктрина розвитку освіти: затв. Указом Президента України від 17.04.2002 р. № 347. Освіта. 2002. 24 квіт. (№ 14). С. 2–4.
3. Закон України «Про освіту»: чинне законодавство станом на 05 червня 2018 року: Офіц. текст. Київ: Алерта, 2018. 120 с.

Книги

Однотомні видання

Один автор

1. Федорова Л. Д. З історії пам'яткоохоронної та музейної справи у Наддніпрянській Україні. 1870-ті – 1910-ті рр. Київ, 2013. 373 с.
2. Момот Т. Л. Пальчиками граємо – мову розвиваємо: Бібліотека логопеда-практика. Тернопіль: Навч. кн.– Богдан, 2018. 24 с.: іл.

Два і більше авторів

1. Кравченко Г. Ю., Сіліна Г. О. Інклюзивна освіта в ДНЗ. Харків: Ранок, 2018. 176 с. (Серія «Сучасна дошкільна освіта») 1 електрон, опт. Диск.

2. Дмитренко К. А., Коновалова М. В., Семиволос О. П., Бекетова С. В. Звичайні форми роботи – новий підхід: розвиваємо ключові компетентності: метод. посіб. Харків: ВГ «Основа», 2018. 119 [1] с.: табл., схеми, рис. (Серія «Нові формати освіти»),

Без автора

1. Людський розвиток в Україні: трансформація рівня життя та регіональні диспропорції: у 2 т.: кол. моногр. Київ, 2012. 436 с.

Цивільний захист у ДНЗ / упоряд.: Л. А. Швайка. Харків: Вид. група «Основа», 2018. 159[1] с.: іл. (Серія «ДНЗ. Керівнику»).

Збірники

1. Софія Київська: Візантія. Русь. Україна. Вип. II. Київ, 2012. 464 с.
Волинь – край козацький: наук. зб.: матеріали наук.-практ. конф. з пед. краєзнавства (м. Луцьк – смт Торчин – смт Рокині, 25 жовтня 2018 р.) / ред. кол.: Г. Бондаренко, О. Дем'янюк, П. Олешко. Луцьк: ВІППО, 2018. 152 с.

Матеріали конференцій, з'їздів, тези доповідей

1. Предметна компетентність із фізики учня Нової української школи *Неперервна освіта в модусах минулого, теперішнього майбутнього*: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. з міжнар. участю (Луцьк, 24–26 травня) / уклад. В. О. Савош. Луцьк: Вежа-Друк, 2018. 236 с.

2. Збірник матеріалів обласної науково-практичної конференції «Педагогічна спадщина В. О. Сухомлинського в освітньому просторі»

Волині» – до 100-річчя від дня народження / упоряд. А. М. Луцюк.
Луцьк: ВІППО, 2018. 172 с.

Багатотомні видання

1. Енциклопедія історії України: у 10 т. Київ: Наук. думка, 2013.
Т. 10. 784 с.

Каталоги

1. Національна академія наук України. Анотований каталог книжкових видань 2008 року. Київ: Академперіодика, 2009. 444 с.

Автореферати дисертацій

1. Старовойт С. В. Видавнича діяльність Національної академії наук України у 1918—1933 рр.: автореф. дис. ... канд. іст. наук. Київ, 2003. 20 с.

Дисертації

1. Дикий О. Ю. Методика навчання військово-прикладного семиборства старшокласників у позаурочній діяльності: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 – теорія та методика навчання (фізична культура, основи здоров'я). Луцьк, 2018. 232 с.

Стандарти

1. ДСТУ 3582:2013. Інформація та документація. Бібліографічний опис. Скорочення слів і словосполучень українською мовою. Київ: Мінекономрозвитку України, 2014. 15 с.

2. ДСТУ 8302:2015. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання. Київ, 2016. 16 с.

Рецензії

1. Касьянов Г. Глобальна еволюція людства: культурно-цивілізаційний вимір. *Вісн. Книжк. палати*. 2001. № 12. С. 14–15. Рец. на кн.: Шейко В. Культура. Цивілізація. Глобалізація (кінець ХІХ — початок ХХ ст.): монографія: у 2 т. Харків, 2001. Т. 1. 520 с.; т. 2. 400 с.

Частина видання

Стаття із журналу, збірника, розділ книги

1. Луцюк А. М. Новаторська педагогіка В. О. Сухомлинського і Нова українська школа: дослідницька робота вчителя. *Пед. пошук*. 2018. № 3 (99). С. 20–23.

2. Остапйовська Т. П., Остапйовський І. Є. Розвиток самоменеджменту у педагогічній спадщині В. О. Сухомлинського. *Наук. вісн. СНУ ім. Лесі Українки*. Сер. Пед. науки. 2018. № 2. С. 18–24.

3. Єндрущук С. М., Никитюк Л. М., Муляр О. П. Підвищення фахового рівня вчителів початкових класів області в умовах реалізації Концепції «Нова українська школа». *Пед. пошук*. 2018. № 4. С.38–48

Незалежно від кількості авторів у поза текстовому переліку бібліографічних посилань (списку літератури)

1. Яцків Я. С., Радченко А. І. Про ефективність видання наукових журналів в Україні. *Вісн. НАН України*. 2012. № 6. С. 62—67.

Незалежно від кількості авторів у підрядковому бібліографічному посиланні (посторінкових примітках) за умови, що в основному тексті на цій сторінці написано:

1. «У статті Я. С. Яцківа, А. І. Радченко «Про ефективність видання наукових журналів в Україні» опис можна подати в такому вигляді (п. 4.9 вказаного стандарту): *Вісн. НАН України*. 2012. № 6. С. 62–67.

Електронні ресурси віддаленого доступу

Опис ресурсу загалом

1. Наукові публікації і видавнича діяльність НАН України. Київ, 2007. URL: <http://www.nas.gov.ua/publications> (дата звернення: 19.03.2014).

Опис частини електронного ресурсу в позатекстовому переліку бібліографічних посилань (списку літератури)

1. Кот Н. Він учнів вчив у фізиці літати... *Пед. роздуми: електронна газ.* 2018. № 39. С. 3–4. URL: <http://vipro.org.ua/newspaper.php?id=51>

2. II етап Всеукраїнської учнівської олімпіади з інформатики (м. Луцьк) 2018-2019 н. р. URL: http://nvk26.lutsk.ua/cgi-bin/new-client?contest_id=68

Примітки:

1. Бібліографічний опис оформлюється згідно з ДСТУ ГОСТ 7.1:2015 «Система стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи. Бібліографічний запис. Бібліографічний опис. Загальні вимоги та правила складання».

2. Опис складається з елементів, які поділяються на

обов'язкові та факультативні. У бібліографічному описі можуть бути тільки обов'язкові чи обов'язкові та факультативні елементи. Обов'язкові елементи містять бібліографічні відомості, які забезпечують ідентифікацію документа. Їх наводять у будь-якому описі.

Тимків Богдан Михайлович
Сем'яник Оксана Володимирівна

**ВИКОНАННЯ ТА ЗАХИСТ
БАКАЛАВРСЬКИХ
КВАЛІФІКАЦІЙНИХ РОБІТ**

методичні рекомендації

Коректор: Наталія Галицька
Головний редактор *Я. Семко*
Літературна редакція і коректура *О. Цівкач*
Верстка і правка *Я. Семко*

Підп. до друку 05.09.2019 р. Формат 60×84/16
Папір офс. Друк цифровий. Гарн. Times New Roman.
Умовн. Др.арк. 2,33. Тираж 300пр.

Видавець – «Симфонія форте»
76019, м. Івано-Франківськ, вул. Крайківського, 2
тел.(0342) 77-98-92

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру
видавців та виготівників видавничої продукції: серія ДК № 3312 від
12.11.2008р.

Виготівник – ФОП Семко Я.Ю.
76019, м. Івано-Франківськ, вул. Крайківського, 2
тел. +38-067-342-56-46

